PALAUS DE BARCELONA

Cases senyorials i vida privada de l'aristocràcia

Rosa M. Creixell

PALAUS DE BARCELONA

PALAUS DE BARCELONA

Cases senyorials i vida privada de l'aristocràcia

Rosa M. Creixell

Ajuntament de Barcelona

Angle Editorial

Sumari

9.
Localització

13.
Casa fa senyor
A manera de preludi

19.
Nissagues familiars:
nouvinguts, nobles i aristocràcia titulada

43.
Arquitectures particulars,
estances privades i espais enjardinats

119.
Costums domèstics,
vida familiar i vida quotidiana

141.
Ritus de passatge:
néixer, créixer i morir

167.
Estar en societat,
deixar-se veure i establir complicitats

202. Epíleg

204. Referències fotogràfiques

220. Notes

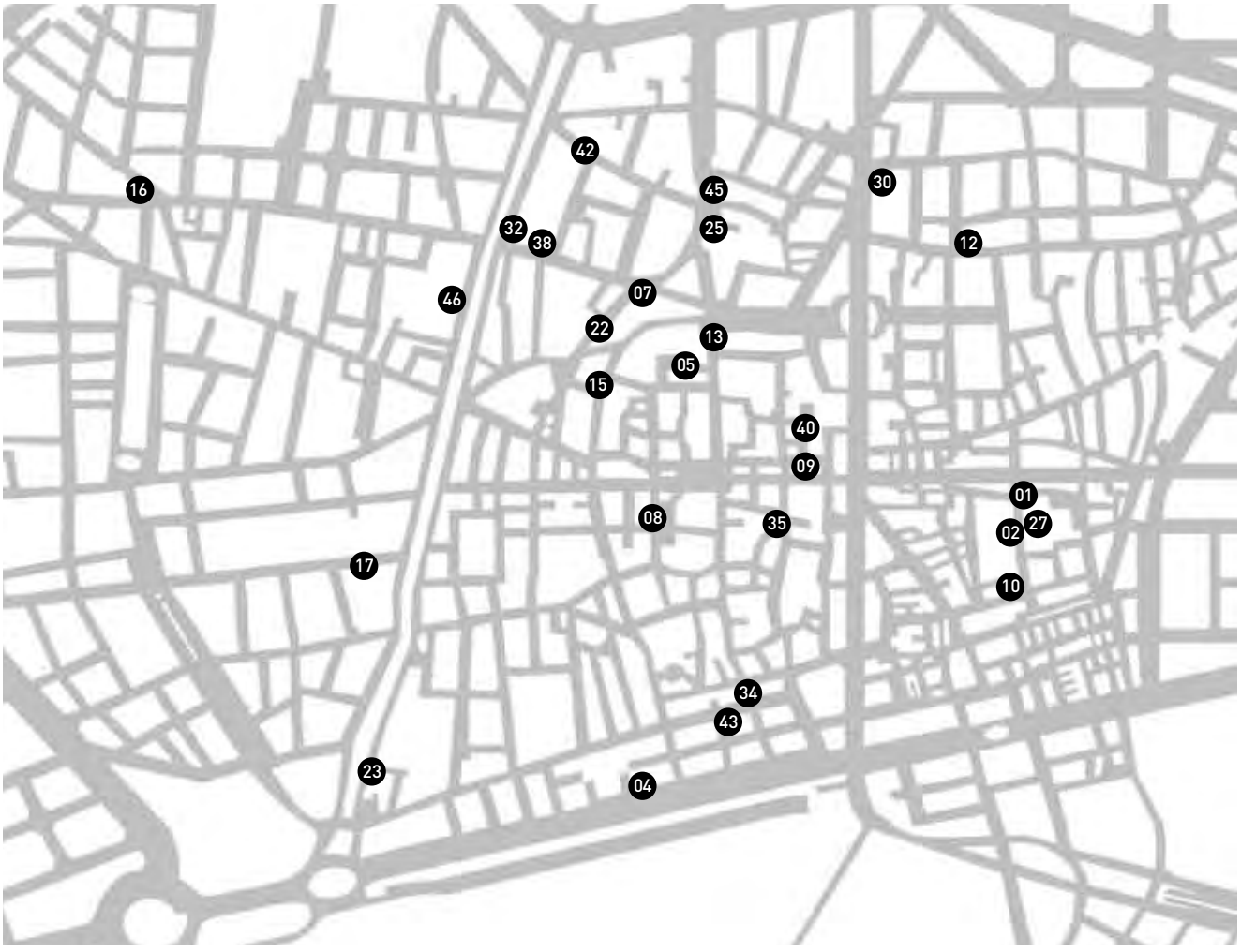

01 Palau Aguilar
02 Palau del baró de Castellet
04 Capitania General de Barcelona
05 La Casa de l'Ardiaca
07 Palau Castanyer
08 Palau Centelles-Solferino
09 Palau Clariana-Padellàs
10 Palau Dalmases
12 Palau Dou
13 Palau Episcopal de Barcelona
15 Palau Fivaller
16 Casa Gònima
17 PalauGüell
22 Palau Maldà
23 Palau Marc
25 Palau Marimón
27 Palau del marquès de Llió
32 Palau Moja
34 Palau Mornau
35 Palau Moxó
38 Palau Palmerola
40 Palau Reial Major
42 Palau Savassona
43 Palau Sessa-Larrard
45 Palau Solterra-Barberà
46 Palau de la Virreina

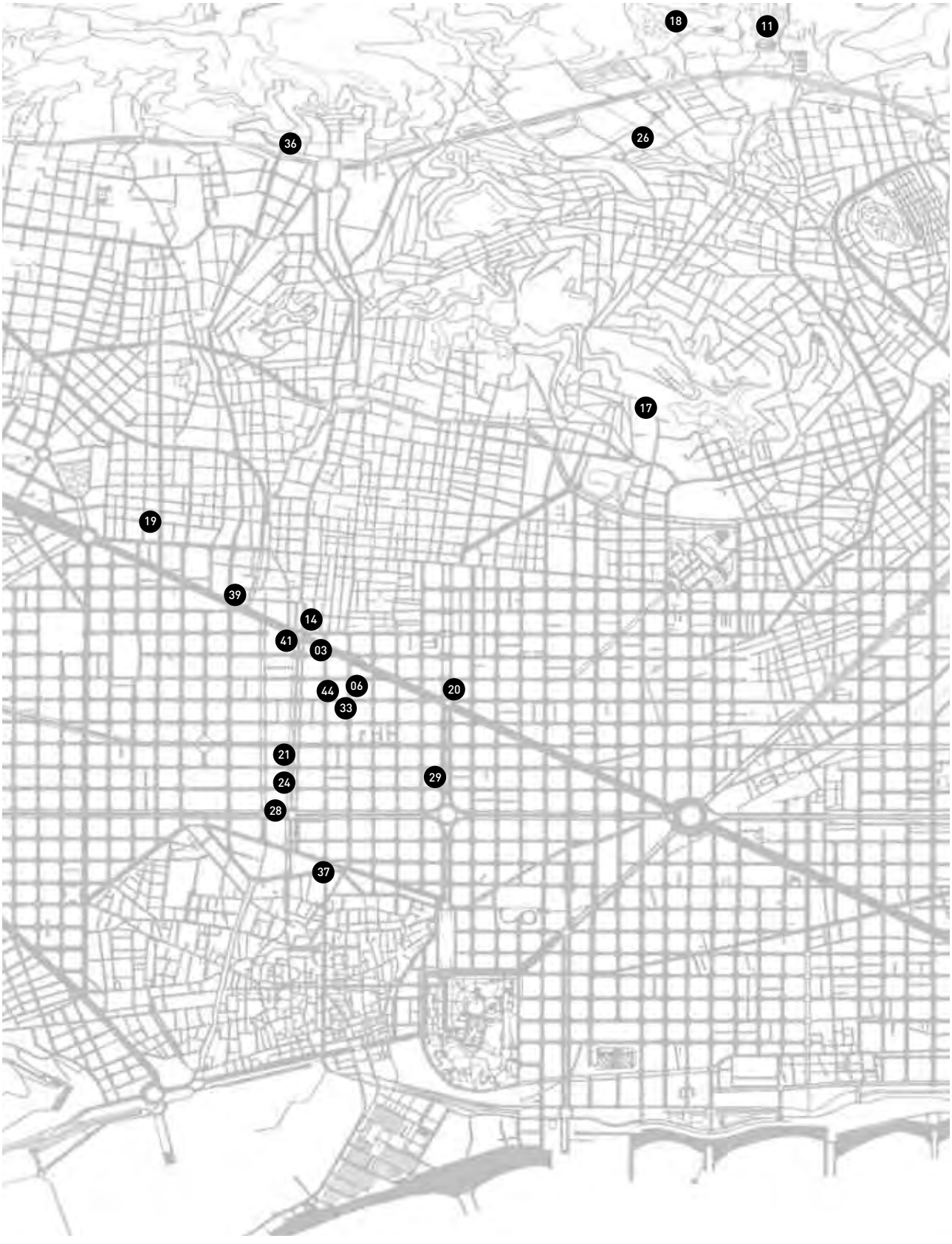
18
11
36
26
17
19
39
14
41
03
44
06
33
20
21
24
29
28
37

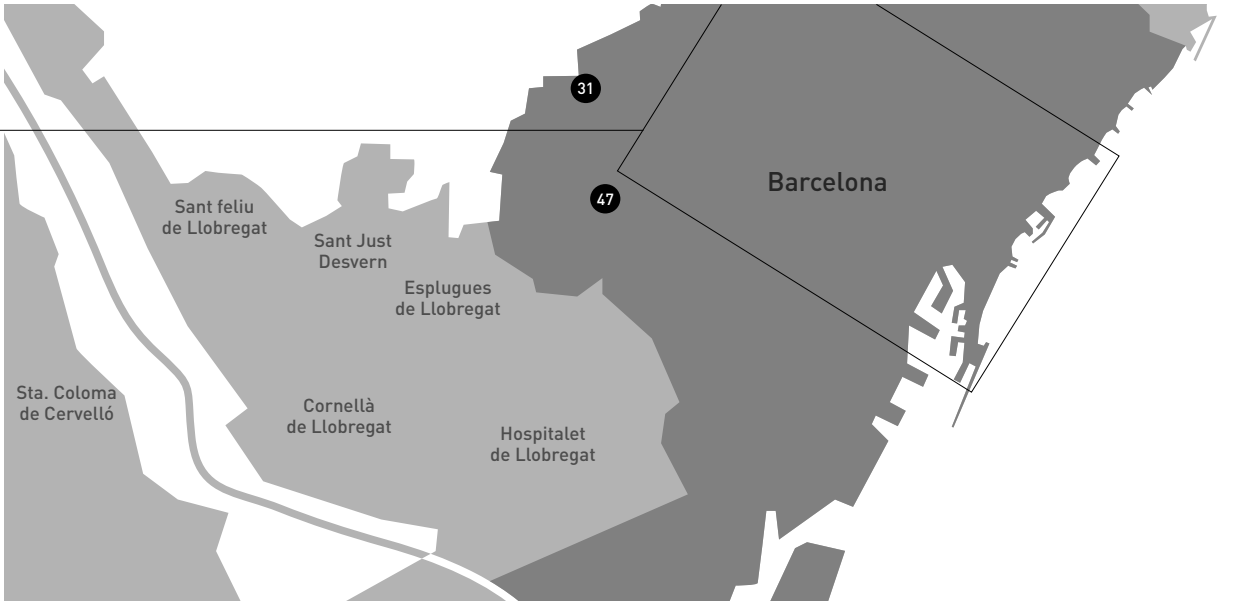

03 Palau del baró de Quadras
06 Palau Casades
11 Palau Desvalls, del marquès d'Alfarràs
14 Palau Ferrer-Vidal
17 Park Güell
18 Casa Gallart, Palau de les Heures
19 Xalet Llorach
20 Palau Macaya
21 Casa Malagrida
24 Palau Marcet
26 Granja Vella Martí-Codolar
29 Palau del marquès de Santa Isabel
31 Mas Teixidó / Palau dels marquesos de Sentmenat
33 Palau Montaner
36 Palau Muntadas
37 Casa Olano
39 Palau Pérez Samanillo
41 Palau Robert
44 Palau Simon
47 Palau Reial de Pedralbes

Arquitectures particulars, estances privades i espais enjardinats

La casa, com espai domèstic, és molt més que una estructura arquitectònica. És un espai constructor de relacions, construït per relacions de poder. D'aquesta manera esdevé un espai social regit per la dicotomia d'espai públic vers privat, on es viu i conviu, on es desenvolupen normes i discursos familiars. I on les estances que les conformen, els artefactes que les vesteixen es van transformant al compàs d'esdeveniments, modes i costums, com a reflex del propi temps històric. Arquitectures privades que conformen un entramat complex d'històries i relats encreuats.

24

L'entrada al palau Güell es conformava com un doble vestíbul per facilitar el moviment dels vehicles. A més de l'escala principal d'accés al primer pis, també hi havia un habitatge i una cabina per al porter, espais de servei domèstic, la cotxera i una escala per al personal domèstic. La pedra emprada per a la realització d'aquest vestíbul provenia, segons les revistes de l'època, de les propietats que el comte tenia al Garraf. A l'entresol s'hi van disposar l'oficina i el despatx d'Eusebi Güell, així com la biblioteca del palau.

FOTÒGRAF
Adolf Mas

ANY
1927

Les diferents tipologies d'arquitectures privades, espai domèstic, refugi familiar i baluard de llinatges han estat denominades de diverses maneres al llarg del temps. Des d'aquesta perspectiva no és agosarat indicar que les nomenclatures emprades per etiquetar les diferents tipologies d'habitatges existents evolucionen en consonància amb la mateixa arquitectura domèstica, espais viscuts, que responen i identifiquen cada societat en particular i cada període històric en general. Per tant, si és innegable que hi ha una evolució en els espais que habitem que respon al temps històric, a la imposició dels gustos, les modes i les necessitats dels seus estadants, també és del tot natural admetre la modificació en la designació d'aquests immobles particulars. Així doncs, l'entrellat es troba a determinar si estem davant de palaus, cases grans, xalets, torres o palauets, més enllà de les denominacions populars.

25 26 27

25

Interior de la capella del Palau Episcopal o del Bisbe, fruit de la remodelació portada a terme l'any 1908. Les obres van consistir en la col·locació dels vitralls i el tancament d'aquesta galeria. En aquest mateix moment es va reconstruir l'anomenada sala del cardenal Casañas.

Tal com han indicat diversos autors contemporanis, a Barcelona només és pertinent parlar de palaus en determinades circumstàncies pel que fa al període de la baixa edat mitjana i el modern. Dionís Jeroni de Jorba, el 1587, en la seva *Descripción de las excelencias de la muy insigne Ciudad de Barcelona*,[7] cita el palau de l'il·lustríssim arquebisbe, el palau del governador, el palau dels cavallers templers, referint-se al palau de la comtessa o al palau del comte d'Aitona, virrei de Catalunya i València. Però, en canvi, parla de la casa de la família Gualbas, l'Agullana o de Lluís de Sagarriga. Pocs anys més tard, també Jaume Rebollosa,[8] en la seva crònica sobre la canonització de sant Ramon de Penyafort, feia aquesta mateixa distinció. En el traçat de la comitiva, l'autor ens parlava del pas per davant del palau de la comtessa, però de la casa dels Cardona, del palau del bisbe i del rei, i de la casa de Bernat Pinós. Tampoc el cadastre, font inesgotable de notícies sobre els habitatges existents a l'urbs barcelonina, ni en els inventaris *post mortem* s'usava el terme palau per identificar el model de llar ocupada pel braç noble de la ciutat de manera habitual. Així doncs, el més habitual fou que el terme palau estigués reservat a aquelles arquitectures que tot i ser residència domèstica es trobaven ocupades per individus que exercien algun alt càrrec polític, administratiu o eclesiàstic de la ciutat, com en el cas del Palau Episcopal.

26

Vista del saló principal del palau del baró de Castellet, títol concedit per Carles IV a Marià Alegre d'Aparici i Amat a finals del segle XVIII, primer i únic baró, ja que en morir sense descendència el títol fou anul·lat el 1875. La residència, originària del segle XIII, havia estat comprada pel seu avi Miquel Alegre, ric comerciant barceloní de principis del set-cents.

27

Vista del procés de desembalatge de les peces que componien l'Exposició Nacional d'Art Eucarístic Antic, celebrada al Saló del Tinell l'any 1952. Aquesta sala de cerimònies del Palau Reial Major ha passat per diferents usos al llarg de la seva història fins a convertir-se en espai expositiu del Museu d'Història de Barcelona. Així, per exemple, durant el segle XVIII va funcionar com a església de la comunitat de monges de Santa Clara.

ANY
1952

En època moderna, especialment al segle XVIII, la documentació recull la terminologia de cases grans per indicar aquests habitatges aristocràtics. Les cases grans barcelonines, mansions aristocràtiques que s'aixecaven al centre de la ciutat, tenien el seu fonament i origen en els habitatges d'època medieval. I la seva denominació partia de la circumstància d'engrandiment constant que va afectar moltes llars a través de la dinàmica d'annexió dels diferents casals veïns.

La incorporació del terme *palau* en la memòria col·lectiva i el llenguatge dels barcelonins és fruit de les darreres dècades del segle XX, segons exposà l'historiador Albert Garcia Espuche, apuntant que els cronistes de la ciutat de la primera meitat de segle, com Bofarull, Pi i Arimon, Duran i Sanpere o Adolf Florensa, per citar-ne alguns, mai van designar aquestes residències com a palaus. Per a aquest autor, l'ús i la normalització del terme es donà amb les reformes fetes als casals destinats a acollir el Museu Picasso al carrer Montcada en la dècada els anys seixanta. Tot exposant que «fos o no fos el primer cas d'ús de palau per referir-se a una casa de la Barcelona històrica, des d'aquelles dates es va imposar el terme i sobretot la idea de palaus històrics, quelcom del tot "contra natura" a la Barcelona baixmedieval i moderna».[9] Malgrat tot, és pertinent indicar que si bé els historiadors no van emprar el terme, sí que ho va fer la premsa de manera constant. El 1929, per exemple, la revista *Blanco y Negro* va oferir als seus lectors una secció anomenada «Los Palacios catalanes», on no feia distinció i englobava sota aquest nom tant les cases aristocràtiques de la ciutat com aquelles residències emprades més com a finques de descans; entre aquestes, la Casa Falguera, propietat de la marquesa de Castellbell i baronessa de Maldà, Maria Dolors de Càrcer.[10]

28 29 30

28

Vista del pati d'entrada al Palau Aguilar, casal originari del segle XIII situat al cor del barri de la Ribera. Juntament amb el palau del baró de Castellet, el Palau Meca, el Palau Finestres i la Casa Mauri, conforma l'actual seu del Museu Picasso. L'edifici fou adquirit a principis dels anys cinquanta per l'ajuntament, i les obres de remodelació per ser futura seu del museu es van fer una dècada més tard.

ANY
c. 1960

29

Arquitectònicament, la majoria dels casals senyorials d'origen medieval s'articulen a partir d'una entrada amb un pati central amb una escalinata principal d'accés a la planta noble. A mitja escala i en els entresols se situaven petites estances denominades estudis. Entre les múltiples reformes que va anar patint el palau Centelles-Solferino, cal destacar les que es van fer al llarg del segle XIX amb la inclusió de les tres arcades en el pòrtic, realitzades sobre pilars de ferro colat, i l'aixecament d'un edifici d'habitatges en l'espai que ocupava el jardí.

ANY
1976

30

La majoria dels actuals palaus del barri de la Ribera, denominats en el seu moment com a cases grans, estaven conformats per la unió de diferents edificis, com és el cas de l'habitatge del marquès de Llió. Aquesta residència aristocràtica fou la llar de diverses famílies nobles en el transcurs dels segles i va esdevenir propietat de la família Mora, investida amb el marquesat de Llió, a partir de principis del segle XVIII.

FOTÒGRAF
Jaume Ribera Llopis

ANY
1935

Tanmateix, si la denominació de cases grans es va anar perdent amb el pas del temps i no ha estat recuperada fins a la historiografia de finals del segle passat, no succeí el mateix amb el terme de *casa torre*. Aquesta veu, en el set-cents, assenyalava i feia al·lusió a la casa en l'heretat, que solia combinar la funció d'explotació agrícola amb la casa fora de la ciutat, com a finca de «recreo», també anomenada de *plaer*, emprada per passar-hi llargues temporades. Situades a les viles, més tard annexionades a la mateixa ciutat, aquestes residències de descans van seguir sent comunes entre els aristòcrates barcelonins al llarg de tot el vuitcents i principis del segle XX. Entre les diferents famílies que en posseïen, podem destacar una de les més conegudes des del moment de la seva construcció, que no era altra que la de Josep Erasme de Janer a Esplugues de Llobregat. Construïda pel seu rebesavi, el famós fabricant d'indianes Erasme de Gònima, aquesta propietat va merèixer l'atenció de personatges com Rafael Amat i Cortada, baró de Maldà, que en to burleta l'anomenava «el Versalles de Don Erasme». Els Sentmenat van adquirir el Mas Teixidor per donar-li el mateix ús com a casa de descans; l'industrial Luis Pérez Samanillo va fer-se construir la seva torre d'estiueig a la Garriga; els barons de Quadras la tenien a Hostalric, i els Gallart sota la serra de Collserola, rebatejada com a Palau de les Heures. En aquest petit mostreig no podem obviar la casa torre Fontanellas, a Sarrià, propietat dels marquesos de Villamediana, els quals preferien habitar-la en les seves estades a la ciutat enlloc de la seva llar en l'actual carrer Nou de la Rambla, antic Conde del Asalto.

31

El Palau de les Heures, també conegut com Can Gallart, fou construït en l'antiga finca dedicada al conreu de vinya de la Masia Duran, situada a la serra de Collserola. L'indià Josep Gallart Forgas, enriquit a Puerto Rico, fou qui encarregà aquesta residència d'estiu a l'arquitecte August Font i Carreras. Abandonada per la família Gallart el 1936, la Generalitat la requisà i hi construí un refugi antiaeri. El 1938 es va convertir en residència oficial del president Companys, d'on partí mesos més tard cap a l'exili.

FOTÒGRAF
Napoleon

ANY
1908

31

Sense oblidar la casa torre dels Martí-Codolar, coneguda com la Granja Vella, ja que presenta com a casa torre una particularitat idiosincràtica, en ser habitatge residencial alhora que explotació agrària i ramadera. Inicialment, al segle XVIII, la finca de Can Gausachs fou adquirida pels frares jerònims, que la van anomenar la Granja de Sant Jeroni i que van unir-la a altres masies properes, diferenciant entre la Granja Vella i la Granja Nova de Sant Jeroni. La Granja Vella fou venuda a la família Milà de la Roca a finals del mateix segle, els quals van començar a fer una transformació de l'antic habitatge amb la voluntat de crear-hi una residència senyorial. Anys més tard va pertànyer a Isidre Inglada, que la deixà en herència al seu nebot Joaquim Martí-Codolar, que va tornar a unir les dues propietats en readquirir-les. A finals del segle XX, la família Martí-Codolar, concretament els germans Xavier i Àngels Martí-Codolar, la van cedir-la als pares salesians, actuals propietaris.

32 | 33 | 34 | 35

32

Maria Àngels Martí-Codolar, juntament amb el seu germà Xavier, van cedir la finca familiar l'any 1946 als Salesians per honorar la memòria dels seus pares Lluís Codolar i Consol Pasqual i rendir tribut al sacerdot i educador torinès Joan Bosco, el qual havia visitat la Granja Vella l'any 1886, moment en què va iniciar una estreta relació d'amistat amb la família Martí-Codolar.

FOTÒGRAF
J. P. Kimm

ANY
c. 1905 - 1910

33

La Granja Vella fou una finca que tenia el seu origen en la masia coneguda com Can Gausachs. Venuda a principis del segle XVIII als monjos del monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, la van convertir en una explotació agrícola. La Granja Vella, per herència, acabà en mans de Joaquim Martí-Codolar, qui el 1854 va comprar la finca limítrof, coneguda com Granja Nova,i va unir així les dues finques.

FOTÒGRAF
Josep Brangulí

ANY
c. 1910-1920

34

Quan la finca coneguda com la Granja Vella va arribar a mans de Joaquim Martí-Codolar ja havia estat transformada en un palauet de caràcter aristocràtic, com es pot veure en aquest menjador, pels seus oncles Isidre Inglada i Teresa Codolar, de qui fou l'hereu. Tanmateix, a banda de les esplèndides estances que formaven el palauet i els jardins, la propietat va mantenir-se com una important explotació ramadera i agrícola.

FOTÒGRAF
Foto Torrents

ANY
1928

35

Interior de la biblioteca de la Granja Vella, que funcionava també com a espai per mostrar les col·leccions de la família. Segons la revista *Mediterráneo,* en aquesta biblioteca el poeta i dramaturg Eduard Marquina va escriure alguna de les seves composicions en les diferents estades que hi va fer.

FOTÒGRAF
Foto Torrents

ANY
1928

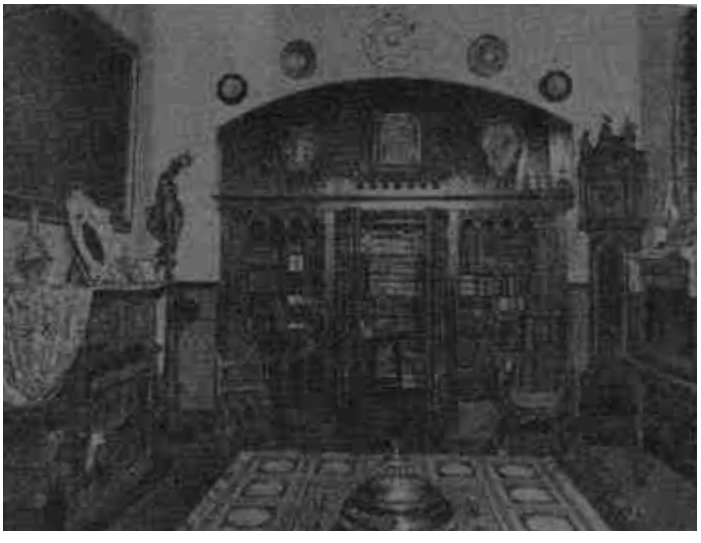

La propietat s'articulava al voltant d'un palauet d'aires renaixentistes envoltat d'un gran jardí que acollí, en temps de Lluís Martí-Codolar, la primera col·lecció d'animals vius de la ciutat. En la seva decoració presentava alguns elements curiosos, com una maneta en forma de peu o pota d'au, al·lusiva a una de les activitats principals de la finca, l'avicultura. A la balconada central de la façana, a manera d'ornament, hi ha esculpides les faccions o el rostre de la seva esposa, Consol Pasqual i Bofarrull. El moment de màxim esplendor fou en temps de Lluís Martí-Codolar, pròsper home de negocis, banquer i soci fundador de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació, entitat de la qual ocupà la vicepresidència, i un gran amant dels animals. Aquesta afició el portà a crear un jardí zoològic d'aclimatació on no va faltar-hi exemplars d'ossos, elefants, girafes i tot tipus d'aus. La premsa de l'època recollia que la col·lecció d'animals, venuda el 1892 per necessitat de liquiditat econòmica a l'Ajuntament de Barcelona, constava de 160 exemplars. Concretament, 41 mamífers, dels quals destacava l'elefant *Baby*, que més tard fou rebatejat com l'*Avi*, així com 117 aus i 2 rèptils.[11]

36

Lluís Martí-Codolar i Gelabert era fill del comerciant Joaquim Martí i de Maria Àngela Gelabert. Nascut el 1842, va casar-se amb Consol Pasqual de Bofarull, amb qui tingué sis fills. Fou president de la Cambra de Comerç, cònsol general del Salvador i home de negocis. En la seva finca, coneguda com la Granja Vella, instal·là una explotació avícola. Adoptà els dos cognoms paterns per tal de distingir-se en el món empresarial.

ANY
c. 1882-1890

Pel que fa a l'explotació ramadera i avícola, la Granja Vella sempre va ser un model a seguir, i fins i tot l'any 1916 va aconseguir el gran premi que l'Institut Agrícola Català atorgava cada any per fomentar el progrés agrícola. La granja dels Martí-Codolar va ser considerada la millor explotació agrícola i pecuària d'aquell any.[12] Malauradament, Lluís Martí-Codolar havia mort un any abans. Joan Pons, en un article publicat a *La Il·lustració catalana* sobre la propietat de Lluís Martí-Codolar, exposava «aquell mon de bestiar reclòs en quadres, y corts, corrals y estables, gavials y porxos escampats arreu de la masia, enmitx de les exteses de verdures, y que junt ab les cepades y'ls esgarriats oliverars, forme la part més utilitària d'aquella immensa hisenda». Entre els animals que esmenta ocupant aquests espais hi havia cavalls de pura raça, eugues de cria amb els seus pollins, vaques normandes, vaques suïsses, toros, cabres, ànecs, coloms, conills, pollastres, capons, galls, gallines de Guinea i més gallines de tota classe, cacatues, faisans i paons. Però el que més impressionà l'autor de l'article foren les instal·lacions d'incubadores per criar pollets, per la seva modernitat.[13] També *El progreso agrícola y pecuario* va recollir una llarga crònica en què s'explicaven totes les instal·lacions, i, a més de destacar el magnífic palau i jardins, indicava el sistema emprat en l'establiment d'avicultura, que disposava de 153 incubadores i on es produïen 800.000 pollets per vendre. Tampoc oblidava explicar la vaqueria, fent-se ressò de les 60 vaques suïsses Switz i Simental, que permetien produir llet i mantega fresca per comercialitzar, juntament amb altres productes alimentaris, com ara conserves. Finalment, atribuïa l'èxit del negoci dels Martí-Codolar al fet que aquests havien enviat un dels fills al país helvètic a estudiar i conèixer de primera mà els sistemes de ramaderia per poder-los implantar a casa seva.[14] I és que com ja hem indicat, era considerada com un model empresarial, i per això fou habitual que en els diferents congressos, fires comercials i altres esdeveniments que se celebraven a la ciutat es visités aquesta explotació. Així succeí en el Curs Internacional d'Expansió Comercial celebrat el 1914 a Barcelona.[15] També s'hi celebraven sessions pràctiques de cursos d'avicultura dirigits per diferents especialistes.[16]

37

L'antiga Granja Vella en mans dels Martí-Codolar va continuar combinant la seva funció de residència amb la seva producció agrícola i ramadera amb la cria de gallines, vaques i cabres, així com altres productes alimentaris, com l'elaboració de melmelades i conserves.

FOTÒGRAF
Napoleon

ANY
1908

38

L'habitatge del baró de Quadras patí una gran reforma el 1902 per tal d'adequar-lo al gust i a la moda modernista de l'època. L'arquitecte encarregat del projecte fou Puig i Cadafalch, que també estava intervenint en el mateix període en la Casa Amatller.

Retornant al tema de la tipologia arquitectònica, aquesta residència aristocràtica fora de la ciutat, tal com hem indicat, va mantenir-se i popularitzant-se entre les classes de la burgesia benestant, que demanaven als arquitectes del moment la construcció dels seus habitatges segons aquest model. Hipòtesi confirmada si hom revisa, en les primeres dècades del segle XX, revistes especialitzades com ara *Arquitectura y Construcción*, on de manera habitual es publicaven reportatges que mostraven imatges de residències modernes de nova construcció, totes inscrites com a casa torre. I si s'analitza la petició de permisos d'obres a la municipalitat fins a la dècada dels anys trenta del segle XX, especialment en districtes com Sarrià i Sant Gervasi, hom comprova que la majoria de demandes se centren en aquesta tipologia d'edifici. Existí una preferència clara per aquest prototip d'habitatge unifamiliar aïllat, de caire aristocràtic i amb terreny enjardinat al seu voltant. El model obtingué tant d'èxit que fins i tot va popularitzar-se i imitar-se entre les classes menys benestants. Al llarg del 1905 i l'any següent, la publicació *Mundo científico*[17] va organitzar una loteria entre els seus subscriptors en què el premi era una petita casa torre situada al barri del Guinardó.

38 39

39

Tot i l'aparença de menjador, aquesta estança, segons les revistes de l'època, fou la sala de música dels Quadras. Hi destaca la gran xemeneia amb l'escut familiar i les columnes amb els capitells decorats amb motius florals i fullatges fantàstics de talla, obra de l'escultor Eusebi Arnau.

ANY
c. 1909

En realitat, en la denominació de les arquitectures privades domèstiques van tenir-hi un paper fonamental les publicacions de l'època. A més de la casa torre, al llarg del segle XIX i fins a la dècada dels anys trenta del segle posterior fou habitual l'ús del terme *casa palau*. El mot, que s'havia començat a emprar al segle XVIII, va tenir un gran èxit al llarg de tot el vuit-cents. Revistes com *La Hormiga de Oro, Hojas Selectas, Revista católica, La corona, La Dinastía, Ilustración artística* o la ja citada *Arquitectura y Construcción* empraren aquest mot per designar aquelles cases sumptuoses on habitaven persones de distinció, segons una de les acceptacions del terme palau recollit al *Diccionario de Autoridades*.[18] Així, en aquestes publicacions ens parlen de la casa palau dels Güell,[19] de la casa palau dels marquesos de Castellvell,[20] de la casa palau de Josep Ferrer-Vidal,[21] de la casa palau dels barons de Quadras[22] o de la casa palau dels Macaya,[23] per posar-ne alguns exemples. La moda de la tipologia casa palau va patir un retrocés i un gradual abandó a partir de la dècada dels anys trenta, tal com ja s'ha exposat. El motius els podem trobar en la ressenya «Proyecto de urbanización de la Diagonal de Barcelona» apareguda en la publicació del GATEPAC (Grup d'Artistes i Tècnics Espanyols per al Progrés de l'Arquitectura) d'aquell període, on s'explica que «cada vez el lujo individual se hace más difícil, la casa Palacio, debido a los fuertes impuestos, tiende a desaparecer en todas partes del mundo y con más motivo si es urbana. El tipo de vivienda unifamiliar no desaparece ciertamente pero cada dia se aleja más de las grandes vías para emplazarse en lugares a propósito y de urbanización adecuada».[24]

Per designar aquestes residències també es va utilitzar la llengua francesa. La paraula *hotel*, que emprà Joana Romeu, pseudònim de Carme Karr, per descriure la casa de la família de Maties Muntadas i la seva esposa, comtes de Santa Maria de Sants, en la secció d'«Interiors barcelonins» de la revista *Feminal*, fa referència al mot francès d'*hôtel particulier*, que indicava un palauet o residència senyorial urbana, una mansió habitada per un únic propietari amb la seva família i el servei.[25] És a dir, es tracta de la mateixa casa palau, unifamiliar, d'una alçada màxima de tres pisos, que allotjava les classes benestants de la societat barcelonina. Un segona veu fou la denominació de xalet, com en el cas de la residència de la família Llorach. L'ús d'aquesta darrera designació es normalitzà a partir del 1900, i en un primer moment feia clara al·lusió a habitatges d'una estètica alpina. Amb anterioritat a aquesta data, podem indicar que era un terme poc usat i conegut. En realitat, les primeres referències localitzades en la premsa de casa nostra sempre anaven acompanyades d'un aclariment sobre el mot. Així, en determinats números d'*El Correo de la moda*[26] o a *La Asamblea del ejército*,[27] publicacions del 1850 i el 1857, respectivament, l'autor inclou una nota explicativa tot indicant que amb aquest nom s'havia d'entendre una cabanya o casa de camp típica de Suïssa. Les primeres construccions anomenades xalets a la ciutat fan referència, per tant, a l'aspecte o a l'estètica d'edificis de muntanya, seguint els models suïssos. Serà en la dècada dels anys vint quan aquest terme es normalitzi, substituint el de casa torre i desvinculant-se ja d'una estètica concreta.

40

41

40

Escalinata d'entrada del Xalet Llorach. A principis del segle XX, Concepció Dos, vídua de Pau Llorach, fundador de l'Institut Frenopàtic de les Corts de Sarrià, encarregà a Puig i Cadafalch una nova residència que heretà la seva filla Isabel, dama molt coneguda entre l'aristocràcia barcelonina per la seva gran activitat cultural i social.

FOTÒGRAF
Jaume Ribas Llopis

ANY
1924

41

Hall d'entrada, de la casa de Maties Muntadas al carrer de Llúria entre els carrers de Mallorca i Provença. La faceta de col·leccionista del seu propietari convertí la seva residència en un autèntic museu, on cada estança recollia diferents tipus de peces artístiques, en què destacaven especialment les peces gòtiques.

FOTÒGRAF
Adolf Mas

ANY
c. 1909

Pel que fa a les seves residències principals dins la ciutat, cal establir dos models: les situades al centre de la ciutat, majoritàriament al nucli antic, conformades amb el pas del temps i que cal anomenar com a cases grans, com ja hem apuntat, i aquelles de nova construcció en l'elegant Quadrat d'Or de la ciutat, amb el passeig de Gràcia com a artèria principal. Dins d'aquestes segones cal destacar algunes cases concebudes com a cases plurifamiliars, com el cas dels senyors Malagrida, al mateix passeig de Gràcia. Construïda el 1908 per Joaquim Codina i Matalí, aquest mestre d'obres planifica un edifici de cinc plantes en què el pis principal, que comptava amb un jardí, era destinat a la família Malagrida; la planta baixa, per a locals comercials, i la resta, com a pisos per a diferents famílies. Inicialment la tribuna estava elaborada amb ferro, però el 1925 el propietari va demanar permís a l'ajuntament per substituir, en les dues tribunes de la façana principal, les vidrieres de ferro per unes altres de fusta i eliminar-ne l'ampit de pedra.[28] Tot i ser una casa de veïns, la decoració no deixa dubte de qui era el seu propietari, de qui era la família principal, ja que la decoració externa de l'habitatge és una al·lusió permanent als seus negocis, a la seva activitat i als llocs on es va fer aquesta activitat. Entre els motius escultòrics decoratius que enriqueixen la façana apareixen una àguila i un còndor; els retrats de Colom i del general Mitre, president d'Argentina, on va dur a terme els seus negocis de tabac, i les figures d'Hermes i de Mercuri, en al·lusió al comerç. A les tribunes laterals apareixen motius que simbolitzen la pàtria comercial i de naixement del Manuel de Malagrida.

S'ha de dir que, tot i semblar una novetat, realment, a les residències senyorials del nucli antic de la ciutat també es va donar molt aviat aquesta pluralitat de famílies en un mateix edifici. Al Palau Dalmases, alguns estudis i dependències a peu de carrer van ser llogats a diferents artesans, com ara Salvador Molet, que era veler, o Grau Rovira, botiguer de teles. La planta baixa a peu de carrer estava organitzada a partir d'un pati central amb una escala adossada a un dels murs, visible encara avui, dues botigues, un magatzem disposat sota les voltes del jardí, un pastador, un estable i un grup d'estances que formaven un estudi destinat a lloguer.[29] Aquests petits estudis solien estar disposats, entre altres llocs, en les escales que pujaven a la planta noble i, de vegades, eren usats pel propietari a manera de petit despatx per atendre les visites i els seus negocis. Aquest context d'ocupació dels espais pròxims al carrer per part d'individus i famílies alienes al llinatge no van suposar cap inconvenient en l'estreta relació formal existent entre espais interiors i exteriors d'aquestes cases nobles. En realitat, en la documentació moderna es percep l'ús de l'espai exterior com a referència i ubicació de les estances interiors, que són posades en relació amb el lloc que ocupen respecte dels porxos, les galeries, l'hort o el jardins. Si a la planta a peu de carrer i l'entorn d'un pati, que permetia l'entrada en carruatge i que a més podia comunicar amb l'hort que moltes tenien, s'hi disposava tota una sèrie d'espais de treball domèstic, el pis principal o planta noble era ocupada per un seguit d'estances, i que solien ser en un nombre considerable.

42

42

Façana del Palau Malagrida al passeig de Gràcia, residència del propietari dels coneguts Cigarrillos París, Manuel Malagrida, i la seva esposa, Teresa Pons i Pullés. Realitzat pel mestre d'obres Joaquim Codina, deixeble d'Elies Rogent, entre el 1905 i el 1908, fou concebut com un habitatge plurifamiliar amb el pis principal destinat a residència del seu propietari.

FOTÒGRAF
Adolf Mas

ANY
1909

43

43

La vídua de Josep Copons i Oms, marquès de Moja i mariscal de camp dels exèrcits de Carles III, Maria Lluïsa de Copons, es va fer construir aquesta residència a la Rambla l'any 1774. El projecte de l'arquitecte Josep Mas i Dordal fou dut a terme pel mestre de cases Pau Mas, i la decoració interior, per Francesc Pla, «el Vigatà». En la remodelació duta a terme a finals del segle XIX, les pintures, les portes envidrades o els arrambadors de les parets de les estances nobles van ser conservades, com s'observa, en el salonet blau.

FOTÒGRAF
Jaume Ribera Llopis

La residència del duc de Sessa, posteriorment propietat del cònsol de Dinamarca, Joan de Larrard, a principis del set-cents comptava amb 27 estances, de les quals 14 a la planta noble comptant la capella, i al segon pis la resta, de les quals sis eren sales.[30] Aquesta planta noble era la part més pública de la casa i era on s'aplegaven les sales més riques ornamentalment, ja que eren els espais que mostraven la posició i la importància de la família. A mesura que s'anava pujant pisos, les estances eren més reduïdes, menys guarnides i menys públiques. Atesa la gran quantitat d'estances, fou habitual que moltes prenguessin nom en funció d'un tret diferenciador respecte de les altres, ja fos un moble, un color predominant a les parets o tapisseries, l'ús que se'n feia o les persones que l'ocupaven habitualment, i que van mantenir-se al llarg del temps. Així, es parlava del saló vermell per indicar el principal del Palau Maldà —del mateix color era la sala principal del Palau Moxó— o de l'alcova blava del palau dels marquesos de Comillas o del Palau Dalmases.

© del text: Rosa M. Creixell i Cabeza
© de les fotografies: Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès, 136; Arxiu Comarcal del Baix Llobregat, 37; Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya, 54, 55, 84; Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya – Fons Manuel Genovart i Boixet, 76; AFB, 44, 47, 60, 61, 98, 101, 129, 135, 137, 162, 174, 175, 185, 192, 193, 196, 197, 201; AFB – Col·lecció Napoleon, 24; AFB – Editorial López, 34, 40, 41, 80, 81, 90, 91, 148, 160, 182, 183, 191; AFB – Fons Francesc Serra Dimas, 83; AFB – Fons Joan Francés Estorch, 72, 73; AFB – Fons Ribera, 45, 46, 76, 82, 85, 103, 106, 107; Arxiu Històric Comarcal de La Garrotxa, 32, 33; AHCB – *Barcelona Atracción,* 62, 173; AHCB – *Feminal,* 18, 30, 31, 120, 161, 172; AHCB – *Hispania* 176, 177; AHCB – *La Actualidad*, 163; AHCB – *La Ilustración Artística*, 173; AHCB – Arxiu Mas, 121; AHCB – *Bella Terra*, 56, 63; AHCB – *La Ilustració Catalana,* 35*,* 65, 180, 181, 190; AHCB – *La Ilustración Iberoamericana*, 38; AHCB – *La Ilustración Española y Americana*, 30, 110; AHCB – *Mediterráneo*, 51; AHCB – *Vida Nacional*, 28, 156*;* Arxiu Municipal d'Horta-Guinardó, 48, 52, 71, 74; Arxiu Municipal d'Horta-Guinardó – Fons Jaume Caminal, 12; ANC, 140*;* ANC – Arxiu Família Desvalls, 25, 75, 124, 125, 130, 131, 132, 133, 134*;* ANC – Fons Armand de Fluvià i Escorsa, 20*;* ANC – Fons Brangulí, 51, 53, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 92, 94, 95, 96, 97, 102, 112, 143, 146, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 164, 165, 170, 171, 184, 186, 187, 194, 195, 198, 199, 200, 202, 203; ANC – Fons Foto Ferran, 67*;* ANC – Fons Francesc Brunet i Recasens, 76*;* ANC – Fons Gabriel Casas i Galobardes, 39, 112*;* ANC – Fons Generalitat de Catalunya, 45*;* ANC – Fons Güell, 178, 179*;* ANC – Fons Joan Artigues i Carbonell, 69, 103; ANC – Fons Josep Maria Sagarra i Plana, 166; ANC – Fons Lacambra, 87*;* BNE, 29, 39, 63; Centre de Documentació Museu de La Mediterrània, 118; Rosa M. Creixell, 100*;* Col·lecció Rosa, 160; Fundació Agbar, 78, 79, 88, 89, 108, 109; Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic – Arxiu Mas, 15, 42, 57, 59, 66, 86, 90, 105, 111, 113, 116, 117, 122, 123, 139, 168, 169; Fundació Mascort, 21, 126, 127, 142, 145, 147, 150*;* Institut d'Estudis Fotogràfics – Col·lecció Merletti, 22, 23, 98*;* La Mallorquina, 93; Víctor Oliva – Col·lecció Jorge Álvarez, 104; Museu Picasso, 99*;* Maria Porter & Rosa M. Creixell, 115; Salesians, 16, 17, 50*;* Toni Vidal, 114.

© de l'edició: 9 Grup Editorial i Ajuntament de Barcelona

9 Grup Editorial
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B
08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com

Ajuntament de Barcelona
Direcció d'Imatge i Serveis Editorials
Passeig de la Zona Franca, 66
08038 Barcelona
T. 93 402 31 31
barcelona.cat/barcelonallibres

Consell d'Edicions i Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona:
Gerardo Pisarello Prados, Josep M. Montaner Martorell, Laura Pérez Castaño, Joan Subirats Humet, Marc Andreu Acebal, Águeda Bañón Pérez, Jordi Campillo Gámez, Bertran Cazorla Rodríguez, Núria Costa Galobart, Pilar Roca Viola, Maria Truñó i Salvadó, Anna Giralt Brunet.

Directora de Comunicació:
Águeda Bañón

Directora de Serveis Editorials:
Núria Costa Galobart

Realització i coordinació editorial: Zahorí de Ideas (www.zahorideideas.com)
Recerca i documentació fotogràfica: Isaac Candelario, Rosa M. Creixell, Ariadna Garcia (Zahorí de Ideas)
Disseny original: Carolina Amell (Zahorí de Ideas)
Maquetació: Pau Santanach
Correccions: Diana Novell i Àlez López

Sigles d'arxius i fons bibliogràfics
BNE: Biblioteca Nacional de España
AFB: Arxiu Fotogràfic de Barcelona
AHCB: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
ANC: Arxiu Nacional de Catalunya

Primera edició: novembre del 2018

ISBN Angle editorial: 978-84-17214-45-6
ISBN Ajuntament de Barcelona: 978-84-9156-175-0
DL B 23792-2018

Imprès per GPS a Eslovènia.

Reservats tots els drets.